

HC 6A, 18-12-2017, Nederland en de Europese Unie

Het Europees Recht heeft invloed op alle elementen van het Nederlandse recht. Het Europees recht wordt in dit college behandeld voor zover het relevant is voor het Nederlandse staatsrecht.

Sui generis

De EEG vindt zijn grondslag in de 2^e wereldoorlog. In 1957 is de Europese Unie begonnen met zes landen. Het is begonnen als een samenwerking om de economie te bevorderen. De staatsvorm van de Europese Unie is sui generis. De Europese Unie is geen soevereine staat, de Europese Unie heeft namelijk geen Kompetenz-Kompetenz. Kompetenz-Kompetenz houdt in dat er geen bevoegdheid is om de eigen bevoegdheden uit te breiden (dit geldt voor de Europese Unie). Nationale staten hebben wel Kompetenz-Kompetenz. De Europese Unie is afhankelijk van de bevoegdheden die door de lidstaten worden toegekend.

Het verdrag van Lissabon heeft voor twee relevante verdragen gezorgd: het VEU en VWEU.

Het Europees Parlement

Het Europees Parlement begon als een adviserend orgaan zonder bevoegdheden. Sinds 1979 wordt het Europees Parlement rechtstreeks gekozen voor een duur van vijf jaar. Het Europees Parlement telt 751 zetels (Nederland beschikt over 26 zetels). Het aantal zetels van de lidstaten is gerelateerd aan het aantal inwoners.

Het Europees Parlement heeft nu een grote rol bij het wetgevend proces op Europees niveau. Tevens heeft het Europees Parlement een politieke relatie tot de Commissie (art. 14 VEU).

De Europese Raad en de Raad van de Europese Unie

De Raad van de Europese Unie en de Europese Raad zijn twee verschillende organen. De Raad van de Europese Unie gaat bijvoorbeeld over vraagstukken zoals het onderwijsbeleid of de subsidies. In de Raad zitten vertegenwoordigers van iedere lidstaat op ministerieel niveau ex art. 16 lid 2 VEU.

De Commissie, Art. 17 VEU

De Commissie ex art. 17 VEU kan beschreven worden als het dagelijks bestuur van de Europese Unie. De Commissie doet onder andere wetsvoorstellen voor wetgeving die later door het Europees Parlement en de Raad vastgesteld worden. Tevens heeft de Commissie (samen met het Hof) een controlerende taak met betrekking tot de naleving van het Europese recht.

De voorzitter van de Commissie heeft de mogelijkheid om de commissarissen tot ontslag te dwingen. Het Europees Parlement heeft de mogelijkheid om de Commissie als geheel weg te sturen. Het Parlement kan een motie van afkeuring indienen tegen het beleid van de Commissie (art. 234 VWEU). De Commissie handelt onafhankelijk van de lidstaten.

Het primaire en secundaire Unierecht

Het primaire unierecht zijn de verdragen (o.a. VWEU EN VEU). Het secundair unierecht is het recht dat gemaakt wordt door de Europese instellingen.

Een verordening zoals deze wordt beschreven in art. 288 lid 2 VWEU. Deze mag niet omgezet worden in nationaal recht, want een verordening is rechtstreeks toepasselijk in elke lidstaat. Een richtlijn zoals beschreven in art. 288 lid 3 VWEU moet omgezet worden naar nationaal recht. De gewoonlijke weg is dat een richtlijn in Nederland wordt geïmplementeerd als een wet in formele zin. Implementeren door middel van een wet in formele zin duurt veelal lang.

Ook binnen de Europese wetgevingsprocedure bestaat het amendementsrecht. Het amendementsrecht binnen de Europese wetgevingsprocedure wijkt af van het amendementsrecht in Nederland. Indien het Europees Parlement een amendementsrecht aanneemt, gaat het om inzet van uitvoerige onderhandelingen.

Costa-ENEL

Het Hof van Justitie zegt in het arrest Costa-ENEL dat de lidstaten bij het lid worden van de Europese Unie een deel van hun soevereiniteit hebben weggegeven. Het Hof van Justitie geeft in dit arrest aan dat de Europese Unie een nieuwe rechtsorde in het leven heeft geroepen waar de lidstaten aan vastzitten. Het Hof van Justitie bepaalt verder dat het Europees Recht in ons rechtssysteem niet doorwerkt op basis van art. 93 en 94 GW, het werkt door op basis van de verdragen die door het Hof van Justitie worden geïnterpreteerd.

Rechtstreekse werking

Een bepaling heeft rechtstreekse werking wanneer het voldoende nauwkeurig en onvoorwaardelijk is geformuleerd om door een rechter toegepast te kunnen worden in een concreet geval.

Indien een lidstaat een richtlijn niet of niet goed implementeert, dan kan een richtlijn alsnog rechtstreekse werking hebben (indien het voldoende nauwkeurig en onvoorwaardelijk is). Indien de richtlijn niet voldoende nauwkeurig en onvoorwaardelijk is, en dus niet in aanmerking komt voor rechtstreekse werking, dan zal de rechter trachten de nationale wetgeving zoveel mogelijk in overeenkomst met de richtlijn uit te leggen (richtlijnconforme interpretatie).

Eigenschap van de rechtstreekse werking is dat het voorrang heeft op nationaal recht en de Grondwet.

In het waterpakt-arrest is bepaald dat de Nederlandse rechter geen opdracht kan geven aan de Nederlandse wetgever om de richtlijn (juist) te implementeren in de Nederlandse wetgeving.

Controle op het Europees bestuur

Het Europees Parlement voert controle uit op het Europees bestuur. Ook de nationale lidstaten hebben een rol wanneer het gaat om de controle van totstandkoming van Europees recht.

Het parlementair behandelvoorbehoud

Het parlementair behandelvoorbehoud (art. 4 Goedkeuringswet Verdrag van Lissabon) is gecreëerd door de Nederlandse wetgever (het geldt alleen in Nederland) teneinde meer controle te kunnen uitoefenen. In art. 4 Goedkeuringswet Verdrag van Lissabon is bepaald dat de Nederlandse minister (die in de Raad zit) aangesproken kan worden door de Kamer om eerst de Kamer op bijzondere wijze te informeren. Om te voorkomen dat de minister zomaar in zijn eentje kan beslissen.

Het subsidiariteitsbeginsel

Het subsidiariteitsbeginsel is een Europees instrument. Het subsidiariteitsbeginsel geldt voor alle lidstaten (heeft een Europese basis). Subsidiariteit houdt hier in dat alles op zo'n laag mogelijk niveau geregeld moet worden. Als iets dus door een lager instantie geregeld kan worden (dichterbij de burgers), dan moet dat ook in eerste instantie door de laagst mogelijke instantie geregeld worden. Kort samengevat moet er dus geen Europese regelgeving worden gemaakt wanneer een Europees doel ook door de lidstaten zelf geregeld kan worden (art. 5 lid 3 VEU).

Prejudiciële vragen (267 VWEU)

De prejudiciële procedure houdt in dat het mogelijk is dat een rechter van een lidstaat bevoegd is om vragen te stellen over het Unierecht. In beginsel is het een bevoegdheid en is het niet verplicht. Een hoogste rechter is wel verplicht om een vraag te stellen. Hier bestaan twee uitzonderingen op. De eerste uitzondering is als de Europese bepaling duidelijk is (acte clair). Ook geldt het als er al eerdere rechtspraak is over hetzelfde geval (acte éclairé).

HC 6B, 20-12-2017, Inleiding en algemene leerstukken grondrechten

Grondrechten

Met 'persoonlijke vrijheid' in de definitie van grondrechten wordt onder andere de bescherming tegen de overheid bedoeld.

Ontstaan grondrechten

Volgens John Locke zijn mensen natuurlijke wezens met natuurlijke rechten. John Locke is de eerste persoon die de (moderne) grondrechten vanuit filosofisch perspectief heeft beschreven. De ontwikkeling van de grondrechten in juridische documenten begon met de Magna Carta in 1215 (rechten werden afgedwongen bij de Koning). Vervolgens komt het document van Habeas Corpus Act in 1679 (hierin wordt een onafhankelijke recht verplicht gesteld in het geval van gevangenneming). In 1776 komt de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring (declaration of Independence). In 1789 komt de Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen in Frankrijk. De ontwikkelingen in Frankrijk werken vervolgens ook door in Nederland. In de staatsregeling van Bataafsche volk van 1798 werden rechten van individuele burgers opgenomen ter bescherming van de overheid.

Grondrechten in de Grondwet

Na de Franse tijd (in 1813 gaan de Fransen weg) gaat het achteruit in Nederland. In de Grondwet van 1814 werden er beperkte grondrechten opgenomen. In 1815 komen de Belgen erbij en in datzelfde jaar komt een behoorlijke uitbreiding van de grondrechten. Vervolgens worden de grondrechten steeds verder uitgebreid. In 1983 vindt er een algehele grondwetsherziening plaats; de grondrechten worden sindsdien in hoofdstuk 1 van de Grondwet opgesomd. In de Grondwet van 1983 worden er ook sociale grondrechten opgenomen. Sociale grondrechten zijn geen vrijheidsrechten, sociale grondrechten leggen de overheid taken op om het menswaardig bestaan te bevorderen.

Soorten grondrechten

Klassieke grondrechten beschermen de burgers tegen (te vergaand) overheidsoptreden. Wanneer de overheid zich moet inspannen (vanaf art. 19 Grondwet) spreekt men van sociale grondrechten.

Horizontaal en verticaal

In beginsel gelden de grondrechten voor de relatie tussen de overheid en burger. Er zijn wel aparte regels die het mogelijk maken dat de bepalingen ook gelden tussen de burgers onderling (een voorbeeld hiervan is de algemene wet gelijke behandeling).

Hoofdtregel is dat de overheid zich niet kan beroepen op grondrechten. De overheid is ook gebonden aan grondrechten wanneer het privaatrechtelijk handelt.

Grondrechten in het EVRM

De grondrechten die opgenomen zijn in het EVRM zijn allen 'ieder verbindende' bepalingen. De bepalingen zijn concreet geformuleerd en gelden in Nederland als objectief recht. De grondrechten die opgenomen zijn in het EVRM kunnen worden ingeroepen bij de nationale rechter. Indien deze grondrechten niet verenigbaar zijn met het Nederlandse recht, wordt het nationale recht buiten toepassing gelaten ex art. 94 GW.

Toetsingsverbod (120 Gw)

Voorbeeld: wanneer men van mening is dat de jeugdwet discrimineert, heeft men niets aan de Grondwet. De jeugdwet is een wet in formele zin, het kan niet getoetst worden aan de Grondwet door het toetsingsverbod ex art. 120 GW. Er is geen toetsingsverbod op het niveau van het EVRM ex art. 94 GW. Wanneer een burger vindt dat een wet in formele zin discriminerend is, zal er dus een beroep gedaan moeten worden op het EVRM, zodat het niet in strijd is met het toetsingsverbod (art. 120 Gw).

Samenloop

Als burger is het dus mogelijk om bescherming (ten aanzien van de grondrechten) te ontleen aan zowel de Grondwet als het EVRM. Wanneer het mogelijk is dat de burger twee grondrechten kan

inroepen, zal men in eerste instantie de reikwijdte moeten bepalen. Vervolgens zal uitgezocht moeten worden of er sprake is van een legitieme beperking van het grondrecht.

Slechts in enkele gevallen wordt aangegeven hoe een grondrecht beperkt kan worden; door middel van aanwijzingen. Een voorbeeld hiervan is art. 8 GW (doelvoorschriften geven een materiele invulling aan met welk doel het toegestaan is om te beperken).

Wanneer het mogelijk is voor een burger om zowel een beroep te doen op een grondrecht in de Grondwet alsook een grondrecht in het EVRM, moet men in eerste instantie kijken naar de reikwijdte (of de gedraging wordt beschermd). Als er een mogelijkheid bestaat dat via de Grondwet of het EVRM bescherming voor de burger kan worden ingeroepen, dan moet de overheid beide grondrechten in acht nemen. Het EVRM heeft een grotere reikwijdte dan de Nederlandse Grondwet. Daarnaast is de EVRM wel makkelijker te beperken. Als er in Nederland een wet in formele zin is waarop een burger zich wil beroepen, biedt de Nederlandse Grondwet geen uitkomst vanwege het toetsingsverbod. In zo'n geval zal de burger zich moeten beroepen op het EVRM.